

~~№ 394~~

59
H34

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІСТОРИКО-ОСВІТНІЙ МУЗЕЙ ЛЬВІВСЬКОГО ФІЛІАЛУ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том IV

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1955

ЗООЛОГІЯ

ДО ПОШИРЕННЯ ОНДАТРИ НА ШАЦЬКИХ ОЗЕРАХ

М. П. Рудишин

Вивчення фауни і її реконструкція мають важливе народногосподарське значення.

Справжнє вивчення природних ресурсів західних областей УРСР почалось лише після возз'єднання українських земель в єдиній радянській соціалістичній державі.

За останні п'ять років зоологами України (І. Т. Сокур, Ф. І. Страутман, К. А. Татаринів та ін.) зроблено чимало по вивченню фауни західних областей УРСР. Однак літературні дані про фауну Полісся і Волині все ще дуже обмежені і фрагментарні, а про ондатру (*Ondatra zibethica* L.) їх майже нема.

В літературі є відомості про поширення ондатри в Закарпатській області (О. П. Корнєєв, 1949; І. Т. Сокур, 1952), у верхів'ях Дністра (К. А. Татаринів 1951, 1952), на Волині (К. А. Татаринів, 1954). Але згадані автори у своїх працях не наводять даних ні про поширення, ні про біологію ондатри на Шацьких озерах, а лише висловлюють думку (К. А. Татаринів, 1952, 1954) про доцільність розведення її в зазначених водоймах.

Тому вважаємо необхідним подати наші попередні відомості про ондатру Шацьких озер, які розташовані на території так званого волинського Полісся (П. Тутковський, 1910; Н. Ялинська, 1949, та ін.).

Проводячи еколого-фауністичні дослідження водойм північних районів Волинської області, під час весняно-літньої експедиції 1952 р. і весною 1953 р. ми обстежили 27 озер Шацької групи з метою в'яснити поширення і особливості існування на них ондатри.

За повідомленням Волинського обласного управління в справах мисливського господарства, ондатру на Шацькі озера ніхто не завозив.

Очевидно, ондатра на Шацькі озера проникла природним шляхом з Польщі по р. Західний Буг. Про це свідчить наявність її в західних районах Брестської області, куди вона також, за даними М. П. Лаврова (1950), проникла природним шляхом в 1948 р., а можливо, і дещо раніше.

Перші поодинокі знахідки ондатри на Шацьких озерах припадають на кінець 1947 і початок 1948 рр., коли вона була виявлена на озерах Свитязь і Луки-Перемут.

В 1950 р. рибалка Плейтух знайшов п'ять хаток цього гризуна на оз. Свитязь, а в 1951 р. кількість їх зросла до 15.

В 1952 р. нами проведено детальне обстеження Шацьких водойм, в результаті чого ондатра знайдена на озерах Свитязь, Луки-Перемут, Островенське, Довге, Кругле, Чорне, Піщанське, Люци-

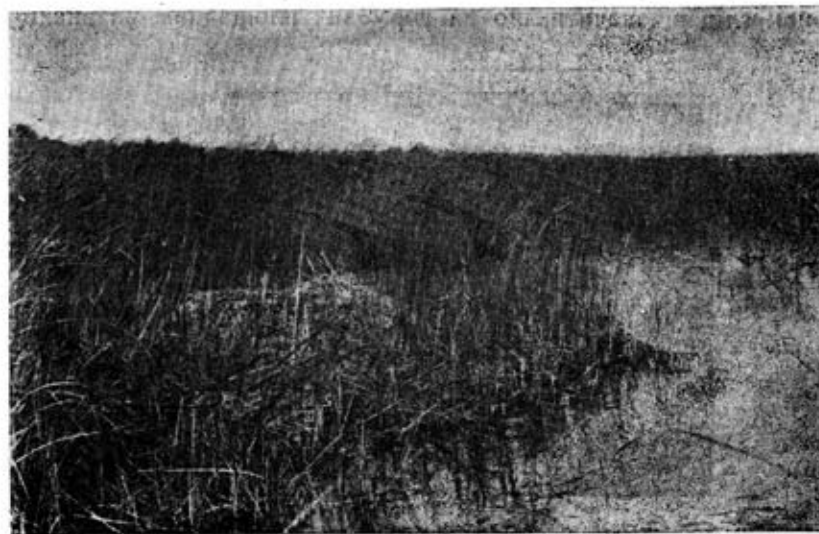

Рис. 1. Хатка ондатри в заростях лепешняку та рогозу на оз. Свитязь (затока Бужня).

мер, Соменець, а також на каналі Прип'ять, де виявлено 45 хаток ондатри, з них: на оз. Свитязь — 24, Луки-Перемут — 12, Островенське — 9.

На інших озерах і каналах ми зустрічали ондатру досить рідко.

На початку червня 1953 р. ми знайшли ондатру на озерах Кримно і Ритець.

Таким чином, нами встановлено поширення ондатри на 11 Шацьких озерах, площа яких перевищує 4 тис. га. Отже, можна говорити про постійне поширення та деяке збільшення чисельності ондатри на згаданих водоймах волинського Полісся.

На основі проміру восьми дорослих ондатр встановлено, що довжина тулуба ондатри разом з головою в середньому дорівнює 321,6 мм, хвоста — 235,6 мм, задньої стопи — 56,5 мм, вуха — 21,06 мм, вага — 1145,1 г.

Як і в інших районах Радянського Союзу, на Шацьких озерах ондатри ведуть нічне присмеркове життя і будують свої житла в норах, а ондатри, які населяють безпосередньо озера з заболоченими і дуже низькими берегами, живуть в хатках (рис. 1).

Хатки розташовані недалеко від берега — на віддалі 40—90 м, на глибині 80—150 см. Висота хаток коливається від 70 до 120 см, а діаметр — від 190 до 250 см.

Основним матеріалом для будівництва хаток служать (К. А. Татаринів, 1952) такі рослини, як лепешняк (*Glyceria aquatica* L.), рогіз широколистий (*Typha latifolia* L.), очерет (*Phragmites communis* Trin), комиш озерний (*Scirpus lacustris* L.), хвощ болотяний (*Equisetum palustre* L.).

Перелічені вище рослини входять і до складу їжі ондатри. Однак слід відзначити, що на кормових площадках ми знаходили

Рис. 2. Кормова площадка ондатри, де було знайдено 103 порожні черепашки молюсків.

залишки і інших рослин: лілію жовту (*Nemerocallis flava* L.), рогіз вузьколистий (*Typha angustifolia* L.), рдест плаваючий (*Potamogeton natans* L.). Крім того, на кормових площадках (рис. 2), де здобуто дві дорослі ондатри, були знайдені порожні черепашки двох видів молюсків — катушки (*Planorbis corneus* L.) і беззубки (*Onodonta cygnea* L.). Очевидно, ондатри живляться і ними.

Розмноження ондатри на Шацьких озерах недостатньо вивчене. На оз. Свистязь шість новонароджених ондатр знайдено 17 травня. Ондатр-пухляків, вагою 125—200 г, ми здобували в першій половині липня, а ондатру з сімома плацентарними плямами здобули 8 червня.

Рибалки Шацького рибзаводу (Одзімок, Плейтух) здобували новонароджених ондатр на оз. Свистязь 30 квітня, 5 травня і 28 червня.

На Шацьких озерах є всі умови для існування ондатри.

Ондатри на Шацьких озерах є, отже їх не треба вже завозити з інших водойм. Якість хутра, розміри, відсутність паразитів — все це говорить про те, що ондатр цієї популяції можна роз-

селяти в інші водойми західного українського Полісся. Цьому сприяють:

- а) велика кількість водойм, стариць, озер,
- б) достатня кількість опадів,
- в) багаті кормові ресурси: рослинність деяких з Шацьких озер займає понад 70% їх площі (оз. Луки-Перемут).

Тому є всі підстави вважати можливим розведення ондатри на Шацьких озерах, а також і в інших водоймах волинського Полісся.

Створення ондатрового господарства дасть можливість раціонально використовувати існуючі природні угіддя волинського Полісся, підвищити їх продуктивність.

ЛІТЕРАТУРА

- Богачев С. П., Хозяйственное использование ондатры, М., 1935.
Корнеев О. П., Рідкісні звірі України, К., 1949.
Лавров Н. П., Итоги и задачи ближайших лет по реконструкции пушно-промышленной фауны, Зоол. журнал, т. XXIX, вып. I, 1950.
Новиков Г. А., К методике количественного учета ондатры. Методы учета численности наземных позвоночных, Изд-во АН СССР, М., 1952.
Смолин П. П., Паровщиков В. Я., К познанию экологии ондатры, Природа и социалистическое хозяйство, сб. 8, ч. 2, 1941.
Сокур І. Т., Звірі Радянських Карпат і їх господарське значення, Вид-во АН УРСР, К., 1952.
Татаринів К. А., Ондатра в верховьях Днестра и перспективы ее народнохозяйственного использования, Тезисы докладов II эколог. конфер., К., 1951.
Татаринів К. А., Ондатра у верхів'ях Дністра і перспективи її використання, Наук. записки Природ. музею Ін-ту агробіології АН УРСР, т. II, 1952.
Татаринів К. А., Ондатра в західних областях УРСР, Зб. Питання розвитку продуктивних сил західних областей УРСР, К., 1954.
Тутковский П., Краткий гидрографический очерк озер центрального и южного Полесья, Труды об-ва исследователей Волыни, т. II, 1910.
Ялынська Н., Гидробиологический очерк озер Шацкой группы Волынской области, Труды н.-и. Ин-та прудового и озерно-речного рыбного хозяйства, № 6, 1949.

К РАСПРОСТРАНЕНИЮ ОНДАТРЫ НА ШАЦКИХ ОЗЕРАХ

М. П. Рудишин

Резюме

Планомерное и всестороннее изучение фауны западных областей УССР началось только после воссоединения украинских земель в едином социалистическом государстве.

За последние пять лет зоологами Украины (И. Т. Сокур, Ф. И. Страутман, К. А. Татаринів и др.) немало сделано по изучению фауны млекопитающих западных областей Украинской ССР.

Однако выяснению природных ресурсов западного Полесья и Волыни до сих пор уделялось еще мало внимания. Литературные данные о фауне упомянутых территорий очень ограничены, а по ондатре почти отсутствуют.

При изучении промысловых и полезных животных Шацких озер в весенне-летний период 1952 г. и весной 1953 г. нами выяснены распространение и особенности существования на них недавно появившейся там ондатры.

Ондатра была нами найдена на следующих 11 озерах Шацкой группы: Свитязь, Луки-Перемут, Островенское, Долгое, Круглое, Черное, Песчанское, Соменце, Люцимер, Ритец, Крымно, а также на канале Припять.

Благоприятные климатические условия, наличие обильной кормовой растительности свидетельствуют о том, что Шацкие озера являются подходящей территорией для создания на них ондатрового хозяйства, которое даст возможность рационально и рентабельно использовать водные угодья волинского Полесья и повысить их продуктивность за счет нового источника — пушного зверя — ондатры.

ЗООЛОГІЯ

ВПЛИВ НИЗЬКОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ВОДИ НА ЗИМІВЛЮ ЦЬОГОЛІТОК КОРОПА

І. М. Карпенко, В. М. Івасик, О. П. Кулаківська

Створення відповідних умов для зимівлі коропа, зокрема для зимівлі цьоголіток, є одним з важливих заходів, що допоможе забезпечити значне підвищення продуктивності ставкового рибного господарства.

Питання про поліпшення умов зимівлі цьоголіток коропа порушується в зв'язку з тим, що під час зимівлі частина цьоголіток в зимувальних ставках гине, причому в виробничих інструкціях навіть зазначається, що вихід річника із зимівлі 85% від посадки слід вважати за нормальний.

В окремих випадках під час зимівлі коропа гине значно більше, інколи ж — до 100%.

Вивченням факторів, що негативно впливають на стан коропа під час зимівлі, займалось багато дослідників і практиків-рибоводів. Ряд праць присвячено вивченню впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на виживаність коропів під час зимівлі.

При вивченні питань зимівлі коропа необхідно досліджувати дію цілого комплексу факторів у їх взаємозв'язку й взаємодії. Одним з важливих факторів у цьому комплексі є температура води. Вплив низької температури на виживаність коропів вивчений недостатньо, і це питання викликає серед дослідників суперечності.

Дехто вважає температуру води, близьку до 0°, сприятливою для зимівлі цьоголіток коропа. Так, проф. А. Н. Єлеонський [2] з приводу цього пише: «Численні спостереження наших рибоводів показали, що при температурі води, близькій до 0° (від +0,5° до +1,0°), зимівля коропів проходить найбільш успішно».

О. П. Маркевич [4] і Ф. Штафф [6] вказують на те, що температура води, близька до 0°, негативно впливає на загальний стан риби, викликає її захворювання і навіть загибель.

Захворювання й відхід коропа-цьоголітки внаслідок переохолодження води дослідив О. П. Маркевич на Нікольському рибозаводі, Ленінградської області, в 1933 р. В результаті своїх спостережень О. П. Маркевич [4, стор. 16] зазначає: «Треба сказати, що

ЗМІСТ

Палеозоологія і палеогеографія

О. С. В'ялов, Короткий огляд фацій і умов утворення осадків у західних областях УРСР	5
С. І. Пастернак, Серпуліди крейдяних відкладів Волино-Подільської плити і їх значення для стратиграфії	20
С. П. Коцюбинський, Іноцерами з альб-сеноманських відкладів Карпат	45
Я. М. Сандлер, Г. П. Ворона, Коротка літологічна характеристика верхньокюрських відкладів західних областей УРСР	55

Зоологія

П. П. Балабай, Про філогенетичні взаємовідношення в групі безщелепних	59
К. А. Татаринів, До питання про вертикальне поширення ссавців у Східних Карпатах	80
М. П. Рудишин, До поширення ондатри на Шацьких озерах	92
І. М. Карпенко, В. М. Івасик, О. П. Кулаківська, Вплив низької температури води на зимівлю цьоголіток коропа	97
В. І. Здун, Малий ставковик (<i>Galba truncatula</i> Müll.) — передавач фасціольозу в умовах карпатських високогірних водойм	108

Ботаніка

К. А. Малиновський, В. М. Мельничук, Рослинність Боржавських полонин, їх кормова характеристика та шляхи поліпшення	113
В. Г. Коліщук, Вегетативне поновлення бука європейського (<i>Fagus sylvatica</i> L.) в Карпатах	129
В. М. Мельничук, Список листяних мохів західної Волині	139

Научные записки, том IV
Природоведческого музея Львовского филиала АН УССР.
(На украинском языке).

Редактор видавництва О. С. Сенченко

Техредактор Е. К. Сиваченко.

Коректор К. В. Бергер.

БФ 0374. Зам. № 187. Вид. № 216. Тираж 500. Формат паперу 60×92/16. Друкарськ. аркушів 10 + 2 вклейки. Обл.-видавн. аркушів 11,6. Паперових аркушів 5. Підписано до друку 27/V 1955 р.

Друкарни Видавництва АН УРСР, Львів, вул. Стефаніка, 11.